

Prof. dr hab. Iwona Sagan
Zakład Geografii Społeczno-Ekonomicznej
Wydział Nauk Społecznych
Uniwersytet Gdański

R e c e n z j a

rozprawy doktorskiej mgr **Patrycji Grzyś** pt. „**Wpływ nieformalnych inicjatyw obywatelskich na kształtowanie przestrzeni miejskiej. Przykład Łodzi**” wykonanej pod kierunkiem prof. dr hab. Marcina Wójcika oraz dr hab. Pauliny Tobiasz – Lis, prof. UŁ w Katedrze Geografii Regionalnej i Społecznej Uniwersytetu Łódzkiego w Krakowie.

Uwagi wstępne

Podstawą wykonania recenzji jest decyzja Komisji Uniwersytetu Łódzkiego ds. stopni naukowych w dyscyplinie geografia społeczno-ekonomiczna i gospodarka przestrzenna podjęta w dniu 25 września 2024 roku powołująca mnie na recenzenta rozprawy doktorskiej przedłożonej przez Panią mgr Patrycję Grzyś.

Recenzowana rozprawa obejmuje 288 stron tekstu, 15 tabel, 82 ryciny oraz trzy załączniki. Spis literatury zawiera ponad 300 pozycji bibliograficznych.

Struktura pracy obejmuje pięć rozdziałów, w tym numerowane Wprowadzenie oraz 25 podrozdziałów, z których wybrane dzielą się jeszcze w sumie na 22 podrozdziały niższego rzędu. We wstępie Autorka dokonuje wprowadzenia w problem badawczy, którym jest aktywny udział społeczeństwa w zarządzaniu rozwojem miast. Na tle ogólnoliteraturowej dyskusji konkretyzuje przypadek Łodzi, będącej obranym przez Autorkę poligonem badawczym. We wprowadzeniu omówione zostały wszystkie strukturalne elementy pracy czyli przedmiot pracy, którym są inicjatywy obywatelskie podejmowane przez nieformalne grupy mieszkańców Łodzi, cel pracy, pytania badawcze, zakresy merytoryczny, przestrzenny i czasowy oraz materiały źródłowe i wykorzystane metody badawcze. Osobny podrozdział Wprowadzenia został poświęcony omówieniu koncepcji teoretycznych oraz orientacji metodologicznych budujących teoretyczny kontekst badania. Całość części wprowadzającej kończy omówienie układu pracy.

W rozdziale drugim pracy, który jest ogólnoteoretyczną dyskusją nad tematyką badawczą, Autorka omawia zakres i kierunki badań nad oddolną aktywnością społeczną, prezentuje koncepcję społecznego wytwarzania przestrzeni oraz dokonuje typologii działań partycypacyjnych.

Kolejny rozdział pracy jest szczegółowym omówieniem instytucjonalnych i prawnych ram umożliwiających włączanie społeczności lokalnych w proces współtworzenia miasta i współzarządzania nim. Autorka dokonuje analizy międzynarodowych i krajowych dokumentów strategicznych pod kątem zapisów dotyczących partycypacji społecznej jako niezbędnego elementu ich wdrażania oraz omawia regulacje prawne w Polsce umożliwiające społecznościom lokalnym współtworzenie miasta. Rozdział kończy omówienie budżetu partycypacyjnego oraz inicjatywy lokalnej jako wybranych narzędzi partycypacji społecznej

Rozdział czwarty, otwierający część empiryczno-analityczną pracy, to szczegółowa charakterystyka badanego studium przypadku, czyli Łodzi, w ramach której mgr Patrycja Grzyś analizuje uwarunkowania historyczne, przestrzenne, społeczne i prawno-instytucjonalne oddolnej aktywności społecznej w mieście. W rozdziale omówione zostały strategie współpracy miasta z organizacjami pozarządowymi i grupami nieformalnymi.

Główny ciężar empirycznej analizy badanego przypadku spoczywa na kolejnym, piątym rozdziale, który poświęcony jest omówieniu i ocenie wybranych inicjatyw obywatelskich na terenie miasta. Autorka wybrała po pięć przykładowych projektów zrealizowanych w Łodzi w ramach dwóch mechanizmów angażujących społeczność lokalną w działania na rzecz miasta. Są to inicjatywy lokalne oraz mikrogranty miejskie. Rozdział ten kończy propozycja autorskiego modelu zmian przyszłych działań w Łodzi otwierająca możliwości realizacji wizji rozwoju miasta współtworzonego przez mieszkańców, a więc miasta w pełni wykorzystującego potencjał społecznego wytwarzania przestrzeni.

W podsumowaniu pracy Doktorantka dokonuje rekapitulacji całości badania odpowiadając na postawione na wstępie pytania badawcze.

Rozprawa jest spójna pod względem merytorycznym. Na podkreślenie zasługuje logiczna struktura jej uporządkowania, powiązana z kolejnymi krokami postępowania badawczego i analitycznego.

Uwagi ogólne merytoryczne

Podjęta przez Patrycję Grzyś problematyka wpływu nieformalnych inicjatyw obywatelskich na kształtowanie przestrzeni miejskiej jest z jednej strony zagadnieniem o stale rosnącym znaczeniu poznawczym i aplikacyjnym, z drugiej zaś, problemem jedynie w ograniczonym stopniu przebadanym. Oddolna aktywność społeczna i zaangażowanie obywateli w procesy współzarządzania miastem, w przeważającej mierze prowadzonych badań, zostają ograniczone do działań formalnych organizacji pozarządowych. Ważki nurt aktywności grup nieformalnych i niezrzeszonych obywateli jest na ogół pomijany. Kluczowe znaczenie ma w tym zakresie dominujący zachodnio-centryczny dyskurs opisujący społeczeństwo obywatelskie w kategoriach wąsko definiowanego trzeciego sektora, zrzeszającego pozarządowe, formalne organizacje, których powstawanie i działanie jest licencjonowane przez władzę publiczną. Szczególną rolę w swoistej petryfikacji rozumienia społeczeństwa obywatelskiego odegrała myśl filozoficzna Jürgena Habermasa, który wpisywał jego aktywność w uporządkowaną, zorganizowaną działalność sektora organizacji pozarządowych, w ramach której obywatele mogą prowadzić swobodą ale racjonalną debatę i dochodzić do racjonalnego konsensusu. W tym uporządkowanym pojęciu społeczeństwa obywatelskiego nie było miejsca na nieformalne, spontaniczne i efemeryczne inicjatywy obywatelskie. W konsekwencji ten typ oddolnej aktywności obywatelskiej rzadko stawał się przedmiotem badań. Obecny czas kryzysów, a w tym przede wszystkim pandemii i wojny w Ukrainie unaoczniał jak niepełne jest rozumienie aktywności obywatelskiej. Praca Partycji Grzyś wnosi wkład w wypełnienie tej luki badawczej.

Ramy teoretyczne opracowania zostały nakreślone szeroko. Obejmują one dyskusję na temat orientacji metodologicznych w badaniach społeczno-przestrzennych oraz przegląd piśmiennictwa z zakresu poruszanej tematyki. Sposób ujęcia zagadnień teoretycznych dowodzi dogłębnego rozumienia często złożonej materii nakładających się na siebie pól definicyjnych i ujęć koncepcyjnych. Jednym z przykładów teoretycznej wiedzy i dojrzałości Autorki jest syntetyczne opisanie specyfiki nieformalnych ruchów miejskich w relacji do ruchów społecznych w formie autorskiego ujęcia tabelarycznego (tab. 3).

Postępowanie badawcze służące realizacji celu pracy strukturyzuje sześć celów szczegółowych oraz przypisane do każdego z nich pytanie badawcze. Cele szczegółowe wyznaczają kolejne etapy postępowania badawczego czyniąc całość konstrukcji pracy logicznie uporządkowaną i dobrze czytelną. Autorka opisuje postępowanie badawcze prowadzone w dwóch fazach: teoretycznej i empirycznej opartej na badaniu studium przypadku, konstrukcją lejka analitycznego czyli stopniowo zawężanej analizy

rozpoczynającej się od fazy ogólnoteoretycznych rozważań, a kończącej na opisie zrealizowanych w praktyce projektów miejskich. Należy wysoko ocenić stronę metodyczną pracy. Precyzyjnie zostały opisane wszystkie zakresy badania. Na podkreślenie zasługuje bardzo dobre wprowadzenie do obszaru badań w postaci niosącej bogaty materiał informacyjny mapy rozmieszczenia osiedli administracyjnych na terenie Łodzi (ryc. 3). Szkoda jedynie, że w legendzie mapy nie podano interpretacji różnego nasilenia kolorów przypisanych do poszczególnych osiedli w ramach dzielnic.

Na podkreślenie i wysoką ocenę zasługują bardzo dobre zestawienia tabelaryczne oraz diagramy syntetyczne i obrazowo prezentujące złożone procesy lub zagadnienia. Ich jakość dowodzi pełnej orientacji Doktorantki w problemie, dobrego rozumienia omawianych zagadnień i bardzo dobrej znajomości literatury dotyczącej poszczególnych, omawianych zagadnień.

Na wysoką ocenę zasługuje wykorzystanie do analizy i wyjaśniania miejskiej aktywności społecznej koncepcji społecznego wytwarzania przestrzeni wprowadzonego do polskiej literatury przez B. Jałowickiego. Koncepcja ta tworzy uniwersalną kanwę teoretyczną do interpretacji fenomenu przestrzeni społecznej jako konstruktu społecznego. Aktywność społeczna to siła sprawcza jej wytwarzania. Mimo, że logika powiązania aktywności społecznej z koncepcją społecznego wytwarzania przestrzeni wydaje się być oczywista, to brakuje opracowań tak wyraźnie wiążących te wymiary.

Kolejna część pracy została poświęcona analizie uwarunkowań formalno-prawnych aktywności społecznej. Autorka dokonuje szerokiego przeglądu unijnych i krajowych dokumentów strategicznych oraz prawnych, pod kątem zapisów warunkujących możliwość włączania oddolnych aktywności społecznych w procesy planowania i rozwoju lokalności.

Na wysoce pozytywną ocenę dokonanego przeglądu formalno-prawnych uwarunkowań zasługuje uchwycenie krytycznych stwierdzeń zawartych w analizowanych dokumentach, a wskazujących na ewolucję rozumienia znaczenia aktywności społeczeństwa obywatelskiego oraz zwracających uwagę na elementy krytyczne w procesach partycypacji społecznej. Dotychczasowe, definicyjne ograniczanie pojęcia społeczeństwa obywatelskiego do zorganizowanych i działających w sposób formalny grup społecznych ustępuje coraz bardziej otwartej formule rozumienia aktywności obywatelskiej, włączającej także aktywność nieformalnych grup społecznych. Istotnym kierunkiem zmian w technikach partycypacyjnych, na który Autorka słusznie kładzie nacisk w swej analizie, jest zwrócenie uwagi na skuteczność działań w mikroskali sąsiedztw i dzielnic, w których domykają się miejskie problemy najbardziej bezpośrednio angażujące mieszkańców. Aktywizacja

społeczna i partycypacja przynosi najlepsze efekty gdy jest prowadzona właśnie w mikroskali przestrzennej.

Oceniając jakość polskich uwarunkowań prawnych włączania oddolnych inicjatyw społecznych P. Grzyś dobrze identyfikuje bariery związane z tym procesem. Są nimi m.in. niski poziom zaufania społecznego, mała otwartość i niechęć administracji do wdrażania procedur partycypacyjnych, ale także brak monitoringu ich skuteczności i brak statystyki dotyczącej partycypacji społecznej w miastach. Dobrej znajomości prowadzonych w miastach form partycypacji dowodzi również zwrócenie uwagi na wpływ technologii informacyjnej i komunikacyjnej otwierających nowe możliwości związane z tzw. e-planowaniem. Kluczową rolę odgrywają w tej innowacji wykorzystanie narzędzi geoinformacji. Informatycznie zaawansowane formy partycypacji nie należą do ustawowych narzędzi planistycznych, a mimo tego są one woluntarystycznie wdrażane w miastach, które w swej polityce pragną w możliwie szerokim zakresie angażować mieszkańców w procedury planistyczne i tym samym w kształtowanie przestrzeni.

Przegląd dokumentów rangi krajowej formułujących ramy dla aktywności obywatelskiej bardzo dobrze oddaje " ducha" systemowego otwierania się na współudział obywateli w decydowaniu o kierunkach rozwoju miast.

Niewątpliwym walorem autorskiego przeglądu dokumentów międzynarodowych i krajowych warunkujących możliwość aktywizacji i włączania społeczności lokalnych we współtworzenie miast jest precyzyjne „wyłuskiwanie” z nich zapisów dopuszczających lub co najmniej niezabraniających udziału nieformalnym grupom społecznym w procedurach współuczestnictwa mieszkańców. Wobec coraz szerzej uświadamianej potrzeby, a nawet konieczności włączania nieformalnych grup społecznych we współzarządzanie lokalnością zestawienie to dostarcza nie tylko cennej analitycznej wiedzy ale także aplikacyjnej informacji.

Wśród omawianych dokumentów krajowych zdecydowanie brakuje natomiast szerszego omówienia ustaw bezpośrednio kształtujących przestrzeń czyli ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym z 2003 i jej znowelizowanej w 2023 roku wersji oraz ustawy rewitalizacyjnej uchwalonej w 2015 roku. Celem pracy jest wyjaśnienie wpływu inicjatyw nieformalnych grup obywatelskich na kształtowanie przestrzeni miasta. Wymóg uwzględniania uczestnictwa lokalnych interesariuszy w przygotowywaniu aktów planistycznych ma bezpośredni wpływ na decyzje kształtujące przestrzeń. Kluczowe znaczenie dla skuteczności działań na rzecz angażowania mieszkańców ma etap planowania, na którym wymagana jest partycypacja społeczna, forma partycypacji i jej zakres.

Szczególnie interesującym w tym kontekście byłoby omówienie ustawy rewitalizacyjnej, która na tle innych dokumentów planistycznych jest najbardziej nowoczesnym, zaawansowanym i najszerzej uwzględniającym wymóg partycypacji społecznej aktem prawnym.

W pracy Autorka zwraca uwagę na rangę procesów rewitalizacyjnych w kształtowaniu przestrzeni oraz zaangażowanie społeczne w działania rewitalizacyjne (np. s.107). Cennym byłoby zweryfikowanie na ile to zaangażowanie jest efektem spontanicznej presji społecznej a na ile inicjują je społeczne wymogi partycypacyjne wynikające z realizacji ustawy rewitalizacyjnej. Ustawa zarówno wymaga jak i stwarza wyjątkowe możliwości włączania społeczności mieszkańców i innych interesariuszy lokalnych w przygotowanie, realizację i ewaluację planów rewitalizacyjnych. Bez udziału społeczności lokalnej, wymaganego na każdym etapie realizacji procesu, plan rewitalizacji praktycznie nie może być wdrożony. Ustawa rewitalizacyjna jest w polskim ustawodawstwie dokument planistyczny, który w nowatorski sposób wprowadza wymóg nadrzędności celów społecznych nad technicznymi celami zagospodarowania przestrzennego. Jest ona również pierwszym dokumentem planistycznym integrującym planowanie przestrzenne z podejmowaniem decyzji społeczno-gospodarczych. Polityka rewitalizacji jest bezpośrednio powiązana z polityką rozwoju gminy, ponieważ cele i kierunki rozwoju określone w dokumentach strategicznych determinują projekty realizowane na obszarach rewitalizowanych.

W części poświęconej wynikom badania studium przypadku, czyli w rozdziałach czwartym i piątym zostały przedstawione rezultaty badań przeprowadzonych na terenie Łodzi. Wybór poligonu badawczego został w pełni uzasadniony.

Na podkreślenie zasługuje bardzo dobre wprowadzenie do empirycznej części pracy, odwołujące się do wypowiedzi teoretyków problemu społeczeństwa obywatelskiego i konstytuującego go kapitału społecznego, wskazujących zarówno na ułomność definicyjnego opisu tych fenomenów społecznych jak i uzasadniających potrzebę stosowania innych miar do oceny kapitału społecznego.

Całość pracy zamyka podsumowanie, w którym Autorka udziela odpowiedzi na postawione pytania badawcze, a tym samym weryfikuje osiągnięcie szczegółowych celów badawczych składających się na realizację celu głównego pracy. Udzielając odpowiedzi na kolejne pytania badawcze Patrycja Grzyś płynnie łączy dwa wymiary analizy, teoretyczny i empiryczny, doskonale pozycjonuje własne badania w dotychczasowych koncepcjach badawczych, a tym samym dowodzi posiadanych kompetencji naukowych w podjętej tematyce badawczej i szerzej w naukach społecznych.

Recenzowana praca niewątpliwie wypełnia zidentyfikowane przez Doktorantkę luki badawcze w zakresie znaczenia nieformalnych ruchów społecznych w polityce rozwoju miast. Pomijanie ich w dyskusji na temat partycypacyjnej aktywności społecznej i form działania społeczeństwa obywatelskiego powoduje ułomność teoretycznych uogólnień. Niedoszacowują one silnie obecnego, a w warunkach kryzysowych wręcz strategicznego, aktywizmu niezrzeszonych i nie budujących sformalizowanych struktur społecznych obywateli. Praca wnosi zatem cenny, pionierski wkład badawczy w problematykę ruchów społecznych i społeczeństwa obywatelskiego, będącą obecnie jednym z kluczowych zagadnień teorii nauk społecznych oraz praktyki zarządzania i gospodarowania w przestrzeniach miast, czyli innymi słowy w polityce miejskiej.

Uwagi merytoryczne szczegółowe

Uściślenia rozległej tematyki społecznej stanowiącej tło analizy dokonuje Autorka w rozdziale drugim, w którym koncentruje się na oddolnej, nieformalnej aktywności społecznej. Zawarty w tym rozdziale przegląd piśmiennictwa światowego i dorobku polskich badaczy zasługuje na pozytywne podkreślenie. O dogłębnej znajomości literatury tematu świadczy bardzo dobra kategoryzacja tematów badawczych, w ramach których problem aktywizmu miejskiego jest podejmowany, łącznie z przytoczeniem listy nazwisk autorów piszących w określonej perspektywie badawczej.

Opisując nieformalną aktywność społeczną P. Grzyś odwołuje się do pojęcia „nowego aktywizmu” odróżniając tym samym nieformalną i spontaniczną naturę społecznego aktywizmu miejskiego od zinstytucjonalizowanych struktur organizacji pozarządowych: NGO, fundacji, stowarzyszeń, zorganizowanego wolontariatu. Stwierdza, że niemieszczące się w sztywnych i sformalizowanych ramach sektora trzeciego formy aktywności formułują sektor czwarty, który skupia oddolne ruchy społeczne organizujące się w inny sposób i na innych zasadach niż tradycyjne organizacje pozarządowe. Jednak odwołanie się do pojęcia sektora czwartego budzi wątpliwości i nie do końca wydaje się być przemyślane. Terminem tym, stosunkowo nowym, określa się bowiem aktywność w ramach przedsiębiorczości społecznej, innowacje społeczne tworzone w ramach współpracy sektora publicznego, prywatnego i społecznego, działalność pod hasłem zrównoważonej ekonomii. Nie jest więc to pojęcie dobrze definiujące nieformalną, spontaniczną, efemeryczną aktywność społeczną i do niej ograniczone. Zdaniem recenzentki mnożenie kolejnych terminów nie jest najlepszym rozwiązaniem na uporządkowanie stale wymykającej się wszelkim kategoryzacjom rzeczywistości. Częściej bowiem wprowadzają one chaos niż porządkują opis. Warto

natomiast, zamiast wprowadzać nowe kategorie, dokonać krytycznej oceny starych i spróbować wyjaśnić czemu nie działają. Sektor trzeci czyli sektor społeczny, a więc z racji swej nazwy odnoszący się do wszelkich przejawów aktywności społecznej, został na swój sposób zawłaszczony przez publiczne instytucje i ich sformalizowane procedury. Fakt, że potężny nurt aktywności społecznej, w tym indywidualnej, nie angażującej się w sposób trwały w kolektywne działania, a od zawsze obecnej w społecznościach lokalnych został wypchnięty poza granice sektora trzeciego jest dowodem porażki modelu współzarządzania opartego na organizacjach pozarządowych, organizacjach typu non-profit. Należałoby raczej ograniczony do zinstytucjonalizowanych form działania aktywizm społeczny włączyć do pierwszego sektora publicznego, a społeczeństwu przywrócić jego sektor zamiast tworzyć kolejne kategorie dla jego aktywności.

Rozdział poświęcony oddolnej aktywności społecznej zamyka dyskusja na temat typologii działań partycypacyjnych. W opinii recenzentki obecność tego podrozdziału jest w diskutowanym rozdziale nieoczywista. Omówione w nim formy partycypacji trudno uznać za oddolne nieformalne ruchy społeczne. Przedstawiona w podrozdziale 2.3. partycypacja społeczna dotyczy standardowych form partycypacji inicjowanych przez sektor publiczny. Istotą oddolnych ruchów społecznych jest leżąca po ich stronie inicjatywa działania. Umieszczenie dyskusji na temat form ustawowej, publicznej, tym samym odgórnie inicjowanej partycypacji w tej części pracy wymagałoby szerszego, uzasadniającego komentarza.

Kolejny rozdział trzeci poświęcony został omówieniu oddolnej aktywności społecznej w świetle dokumentów strategicznych i regulacji prawnych Unii Europejskiej i kraju. Omawianą część pracy kończy przegląd wybranych narzędzi partycypacji społecznej w kraju. Ich dobór wynikał z możliwości korzystania z nich nie tylko przez formalnie zorganizowane grupy społeczne ale także przez nieformalne ugrupowania aktywistów. Szczegółowej analizie Autorka poddała budżet partycypacyjny oraz inicjatywę lokalną. Analiza podejmowanych w ramach inicjatywy lokalnej działań dowodzi, że mimo iż narzędzie to jest od 15 lat prawnie dostępne to jego wykorzystanie jest niewielkie. Jako jeden z możliwych powodów słabego wykorzystania tego narzędzia P. Grzyś podaje brak jego obligatoryjności. Za krytyczny komentarz do propozycji obligatoryjności działań niech posłuży przykład budżetu partycypacyjnego, którego obligatoryjność realizacji została wprowadzona w 2018 roku i dotyczy miast na prawach powiatu. Ustawowa konieczność realizacji tego typu budżetu bardziej zaszkodziła niż pomogła zwiększyć zaangażowanie społeczne w na rzecz jego realizacji. Obligatoryjność procedury uczyniła z budżetu partycypacyjnego wręcz rutynowe

narzędzie administracyjnego działania, wpłynęła na jeszcze silniejszy niż był już wcześniej obserwowany proces jego biurokratyzacji, zwiększyła skłonność do monopolizowania jego wykorzystania przez dobrze zorganizowane grupy społeczne, a w efekcie przyczyniła się do wzrostu zniechęcania mieszkańców do udziału w inicjatywie. Obligatoryjność procedur w tak wrażliwej materii jaką jest oddolne zaangażowanie społeczne może zatem przynieść przeciwne do zamierzonych skutki.

Część empiryczna pracy podzielona została na dwa rozdziały. Rozdział czwarty poświęcony został omówieniu specyfiki Łodzi jako wybranego do badania przypadku. Autorka uporządkowała dyskusję według podstawowych kategorii mających zasadniczy wpływ na charakter aktywności społecznej w mieście, czyli uwarunkowań historycznych, przestrzennych, specyfiki środowiska społecznego oraz uwarunkowań prawno-instytucjonalnych. Jest to bardzo dobrze poprowadzona analiza budująca nie tylko pełny obraz uwarunkowań ale także wyjaśniająca ich specyfikę rozwoju i funkcjonowania Łodzi.

Rozdział ostatni, piąty, jest najdalej idącym uszczegółowieniem prowadzonych badań. Autorka dokonuje analizy aktywności społeczności lokalnych na podstawie zaangażowania społecznego w wybrane działania zrealizowane w ramach inicjatywy lokalnej oraz mikrograntów miejskich.

Omawiając fenomen koncentracji w przestrzeni miasta oddolnych inicjatyw społecznych realizowanych w formie projektów finansowo wspieranych przez program mikrograntów Autorka odwołuje się do efektu określanego w socjologii efektem „kuli śnieżnej”, a polegającego na sąsiedzkiej inspiracji wzorem zachowań. Zdaniem recenzentki znacznie pełniejszą i lepszą koncepcją teoretyczną, wyjaśniającą fenomen skłonności podążania za dobrym przykładem sąsiada, znajomego, jest geograficzna teoria dyfuzji innowacji Torstena Hägerstranda, która znacznie głębiej i lepiej wyjaśnia problem zarówno w wymiarze społecznym jak i przestrzennym. Obserwowane w inicjatywach mikrograntowych tendencje zachowań społeczno-przestrzennych są w tym wypadku modelowym przykładem dyfuzji innowacji.

Część empiryczna pracy stanowi bardzo dobrze zrealizowaną, spójną całość badawczą. Podsumowuje ją propozycja modelu zmian odwołująca się do teorii zmiany, koncepcji z pogranicza zarządzania i socjologii. Syntetyczna prezentacja modelu w formie diagramu klarownie ilustruje ścieżkę dojścia do pożądanego celu czyli włączenia oddolnych, nieformalnych ruchów społecznych w procesy współzarządzania miastem. Zaproponowany model dowodzi dojrzałości badawczej Doktorantki.

Uwagi formalne

Recenzent nie wnosi praktycznie żadnych uwag do strony formalnej dysertacji. Praca jest napisana dobrym językiem i nie budzi od strony językowej żadnych zastrzeżeń. Praca obfituje w diagramy i tabele czytelnie i poprawnie opracowanie, które stanowią cenne, syntetyzujące przedstawienie zebranych danych i informacji.

Uwagi końcowe

W podsumowaniu recenzji stwierdzam, że opiniowana dysertacja wnosi oryginalny, cenny poznawczo, metodycznie i aplikacyjnie wkład w badanie wpływu nieformalnych inicjatyw obywatelskich na kształtowanie przestrzeni miejskiej.

Recenzowana praca stanowiła dla recenzenta prawdziwie interesującą i inspirującą lekturę. Wyrażone uwagi mają charakter dyskusji naukowej mającej na celu dalsze wzbogacenie podjętego kierunku badań oraz wyeliminowaniu zauważonych niedociągnięć pracy. Mogą zostać one wykorzystane w przygotowaniu pracy do publikacji co zdecydowanie rekomenduję.

Pani mgr Patrycja Grzyś przedstawiając niniejszą pracę udowodniła posiadanie rozległej wiedzy teoretycznej na badany temat, umiejętność stawiania pytań naukowych i formułowania hipotez badawczych, znajdowania oryginalnych, poprawnych metodologicznie sposobów ich rozwiązywania, prowadzenia badań analitycznych i syntetyzujących, a tym samym prowadzenia pracy naukowej.

Stwierdzam, że recenzowana rozprawa odpowiada kryteriom merytorycznym i formalnym, jakie spełniać powinna praca doktorska, i tym samym spełnia warunki określone w art.187 Ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, z późniejszymi zmianami.

W związku z powyższym, stawiam wniosek o przyjęcie rozprawy „Wpływ nieformalnych inicjatyw obywatelskich na kształtowanie przestrzeni miejskiej. Przykład Łodzi” jako pracy na stopień naukowy doktora oraz dopuszczenie Pani mgr Patrycji Grzyś do dalszych, przewidzianych prawem etapów postępowania w przewodzie doktorskim.

Gdańsk, 20 grudnia 2024 r.